

Skötselplan för Naturreservatet Stampatorgs Ijunghed

Innehållsförteckning	Sid
Beskrivning av området	2
Prioriterade bevarandevärden	2
Historisk och nuvarande markanvändning	2
Beskrivning av bevarandevärdet	2
Biologiska bevarandevärden	2
Friluftsliv	4
Prioriterade bevarandevärden	4
Skötsel och bevarandemål	5
Utgångspunkter för indelning av skötselområden	5
Utgångspunkter för bevarandemål	5
Skötselområden med mål och åtgärder	5
Friluftsliv	8
Gränsmarkering	9
Tillsyn, dokumentation och uppföljning	9
Uppföljning av skötselåtgärder	9
Uppföljning av bevarandemål och gynnsamt tillstånd	10
Revidering av skötselplan	10
Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder	10
 Bilagor	
Bilaga 2	Skötselkarta med naturtyper
Bilaga 3	Friluftslivskarta

Beskrivning av området

Prioriterade bevarandevärden

Naturtyper	Ljunghed, buskmark, lövskog
Strukturer	Död ved i soliga lägen, ljunghed
Kulturmiljövärden	Betad utmark
Arter enligt 2015 års rödlista	Gulspurv
Arter enligt Artskyddsförordningen	Hasselmus
Friluftsliv	Natur- och kulturupplevelser

Historisk och nuvarande markanvändning

Stora delar av västra Mark var i slutet av 1800-talet mer eller mindre öppen betesmark. Ljunghederna bredde ut sig över området, vilket man tydligt kan se på häradskartan från 1871. Ljungheden representerar det hårda markutnyttjandet av markslaget utmark i det gamla bondesamhället. I laga skifteshandlingarna från 1848 anges reservatsområdet som betesbacke och bergsbunden mark samt betesmad närmast Mjösjön. Så sent som under 1600-talet uppges det att området var täckt av ekskog. Den ska ha ödelagts av en stor brand varefter ett intensivt bete av tamboskap följde. För att få bättre bete brändes ljungheden med några års intervall. Ljungheden användes också till andra ändamål än bete, till exempel som strömaterial. Ljungheden förbjöds i slutet av 1800-talet och hedarna planterades med skog. Vissa områden fortsatte dock att betas och området vid Mjösjön är ett sådant exempel. Bete har numera upphört och enebuskarna står tätt, men med enkla restaureringsåtgärder kan man få tillbaka den betydligt öppnare ljungheden. Kommunen har med skötselinsatser börjat att röja bort enar, träd och slyuppslag i området. Det mesta av reservatet består idag av markslaget före detta naturlig betesmark (utmarksbete) som har varit ljunghed. En övergripande målsättning för området är att restaurera betesmarken så att ljungheden kan breda ut sig. Precis öster om Mjösjön finns ett fuktigare område med bland annat björk. Under vägen ligger en kulvert som leder vatten till den lägre delen av reservatet vilket gör att det bildas ett kärrdråg från vägen i nordost, ner till Kedjebäcken.

Beskrivning av bevarandevärdet

Biologiska bevarandevärden

Ljunghed som hävdas på traditionellt sätt, det vill säga genom bete och/eller bränning, är idag en mycket sällsynt naturtyp. Vissa arter av kärlväxter är i stor grad knutna till denna markanvändningsform eller liknande skötsel. Den betade och hårt utnyttjade utmarken är också av stort kulturhistoriskt intresse, särskilt för att återspegla den månghundraåriga indelningen av markerna i inägor (åker och slåtteräng) och utmark (betesmark). En hävdad ljunghed har därför också ett värde ur både pedagogisk synvinkel och som upplevelse. Ett åtgärdsprogram för "Västsvenska ljunghedar" håller på att tas fram av Länsstyrelsen.

Kärlväxter

Under inventeringen 15 juni 2015 noterades totalt 103 arter av växter inom området. Bland annat förekom revlumner, blodrot, stenmåra, blåbär, ljung, skogsstjärna, skogsviol, kruståtel och pillerstarr rikligt. Några intressantare arter som finns i området är mattlumner, lopplummer och hedfryle. I buskskiktet i de röjda områdena växer tämligen tätt med brakved. Genom området löper ett kärrdråg i sluttningen mot nordväst, här finns våtmarksvegetation med exempelvis tuvull, kärrtistel, kråcklöver, blååtel, frossört, åkermyntha, knapptåg och hirsstarr. Längs den nordvästra gränsen rinner Kedjebäcken som kantas av fuktigare marker med utströmmande grundvatten och svämplan närmre sjön. Här växer gott om blååtel, ekbräken och hultbräken. Längs vägen finns en intressantare väggkant med arter som ängsskallra, gökärt, grönvit nattviol, prästkrage och svinrot.

Hasselmus

I den buskrika sluttningen ned mot Mjösjön finns hasselmus. Detta upptäcktes vid ett besök i april 2018, då ett yngelbo hittades i en bok. Det buskskikt som vuxit upp efter röjningen 2015 består mestadels av enbuskar, bokplantor, smågranar och brakved. Vid den kommuntäckande inventeringen av hasselmus 2007 hittades lokaler för hasselmöss i norra delen av Mjösjön ca 900 meter norr om Stampatorg, vid Hagasjön ca 2 km åt sydväst, på västra sidan av St. Agnsjön ca 3,1 km söder om området och i kraftledningsgatan vid Vålberg ca 3,3 km sydost om Stampatorg.

Fåglar

Under inventeringen hördes trädpiplärka, svartvit flugsnappare, gransångare, lövsångare, svarthätta, bofink och gulsparr. Samtliga har lämplig häckningsmiljö inom området. Trädpiplärka och svartvit flugsnappare varnade vilket innebär att de troligen häckar i området.

Insekter

Slutet av maj och juni 2015 var ovanligt kall, blåsig och regnig vilket gjorde att mängden fjärilar och bin var mycket liten. Vid besöket observerades en citronfjäril, (larven lever av brakved) och en obestämd pärlmorfjäril. Bland bin sågs obestämd jordhumla samt en hane av småsandbi i blodrot, *Andrena minutula*. I augusti kom dock värmen med stabilt väder vilket gjorde att mängden fjärilar ökade. Vid besöket i augusti var art- och individantalet av fjärilar tämligen högt. Totalt sågs 41 individer av 10 arter vid besöken. Mängden bin var däremot anmärkningsvärt liten trots större blomresurser av ljung och blodrot. I väggkanten växte även gökärt, skogsklöver, höstfibbla, flockfibbla och gullris. Möjligen kan det låga individantalet förklaras med en ogynnsam väderlek under sommaren samt av att området nyligen är röjt. Troligen kommer individ- och artantal att öka de närmsta åren på grund av röjningarna som nyligen gjorts.

Bon av gaddsteklar kunde ses på flera platser längs den sydvända sidan i de hjulspår som uppstått från skogsmaskinen på väg ner mot sjön längs stigen. Denna störning har alltså varit värdefull för gaddsteklar. För övrigt fanns en mycket stor mängd blomflugor som dominerade mycket kraftigt bland ljungens blombesökare.

Några områden bedömdes som särskilt värdefulla för insekter vid besöket.

- Den ljungrika och varma sydslänten i området som röjdes 2003.

- Fuktstråket söder om denna slänt som har gott om värdefulla blomresurser såsom kärtistel och strätta.
- Stigen i den västvända sluttningen ner mot sjön med gott om ljunghed samt bra boplatser i den sydvända kanten av körspåren.
- Den blomrika vägkanten med större blomresurser av exempelvis gökärt, skogsklöver, ängsskallra, flockfibbla och höstfibbla. Särskilt mycket fjärilar sågs vid parkeringsfickan.

Död ved är lämplig att spara i området eftersom det är boplatser för vedlevande skalbaggar. I kläckhål från skalbaggar bygger sedan rosteklar och bin bon. En viss mängd grenar och stammar sparas i så kallade faunadepåer.

Friluftsliv

Området ligger lättillgängligt nära väg 1599 i en bergbunden sluttning mot Mjösjön. Det används idag av invånarna i Björketorp, vilket ligger cirka fyra kilometer ifrån området. Det finns en parkering utmed vägen och en bit in i området finns ett bänkbord uppställt med utsikt över Mjösjön. Ytterligare ett bänkbord och en grillplats ska placeras vid sjön. Två markerade naturstigar ska anläggas i området. Tanken är att området ska bli ett uppskattat utflyktsmål, eftersom det blir mer tillgängligt efter röjning. Efter den första delröjningen har utsikten över sjön återskapats och det har också blivit mer tillgängligt vid sjökanten.

Prioriterade bevarandevärden

Högsta prioritet är att området betas så att ljungheden får breda ut sig. Det är av största vikt att ljungheden sköts och utvecklas så att en gynnsam bevarandestatus upprätthålls för arter knutna till denna miljö. Områdets huvudsakliga intresseaspekter, naturtypen ljunghed och den markanvändning som hör till, sammanfaller såväl i restaureringen som i hävden av ljungheden.

Vad gäller buskmarken som hyser hasselmus, är det av största vikt att en del av området alltid har ett kontinuerligt, tätt buskskikt, lämpligt för hasselmusens sommarbon.

Skötsel och bevarandemål

Utgångspunkter för indelning av skötselområden

Indelning av skötselområden har skett utifrån naturtyp, målsättning och skötselbehov. Naturreservatet är indelat i nio skötselområden och redovisas på skötselkartan, bilaga 2.

Nr	Skötselområde	Area ha	Skötselbehov
1	Entré till reservatet	0,05	stort
2	Ljunghed	1,5	stort
3	Ljunghed	0,9	stort
4	Buskmark med hasselmus	0,4	visst
5	Kärdråg	0,2	visst
6	Fuktstråk utmed Kedjebäcken	0,4	visst
7	Väggkant	0,1	visst
8	Vatten och strandområde	0,5	visst
9	Löv- och Blandskog	0,4	visst

Utgångspunkter för bevarandemål

Uppföljningsbara bevarandemål fungerar som indikatorer i uppföljningsarbetet. Uppföljningen görs bland annat för att utvärdera att skötseln i naturreservatet leder till bibehållna eller ökade naturvärden.

Skötselområden med mål och åtgärder

Skötselområde 1, entrén till reservatet, (0,05 ha)

Beskrivning

Detta område utgör entrén till reservatet.

Målsättning

Området ska vara välrojt och ha några beskuggande träd.

Engångsåtgärder

Stängsel med självstängande grind, informationstavla med låda för broschyrer, tillgänglighetsanpassade bänkbord och papperskorg ska anläggas.

Underhållsåtgärder

- Området ska röjas minst tre gånger per år.

Skötselområde 2, ljunghed (1,5 ha)

Beskrivning

Området består av två delområden (2a och 2b). Delområde 2a röjdes under 2003 och delområde 2b röjdes under 2013. Delområdena ser därför lite olika ut. Delområde 2a har en hel del ljunghed i fältskiktet och enar i buskskiktet. Delområde 2b har inte så mycket ljunghed i fältskiktet. I buskskiktet finns enstaka enar och en del brakved. Det finns också en del klenare lövträd i området.

Målsättning

Området består av naturtypen ljunghed med vegetationstypen rikad av ljunghedstyp med inslag av hävdgynnade och för biotopen typiska arter.

Enar ska utgöra en täckningsgrad på högst 5 %. En solbelyst faunadepå ska finnas på lämpligt ställe.

Engångsåtgärder

Områdena ska röjas på de enar som står för tätt och träd ska tas ner. Pelarenar ska sparas. Ris som inte har körts ut sedan de senaste röjningarna ska brännas på plats eller tas bort. Hela område 2 ska stängslas in för betesdrift. Självstängande grindar ska sättas upp vid entrén och sjön. En naturstig från entrén till rastplatsen vid sjön ska anläggas. Handledare ska sättas upp på de brantaste partierna om behov föreligger och en enkel bänk kan sättas upp på den planare delen utmed stigen. Bänkbord, grillplats, vedförvaring och papperskorg ska sättas upp på rastplatsen närmare sjön. Typiska arter får sås in.

Underhållsåtgärder

- Naturvårdsinriktad årlig betesdrift.
- Om betesdrift inte sker ska området röjas årligen.
- Ljungbränning vart 5:e till 7:e år. Bränningen sker när ljungen blivit grov och högvuxen. Högst en tredjedel av reservatet bränns under en och samma treårsperiod.
- Röjning av sly vid behov.
- Röjning kring faunadepån vid behov.

Skötselområde 3, ljunghed (0,9 ha)

Beskrivning

Dessa tre områdena är igenvuxen skogsmark. Här växer det tätt med klenare lövträd. Buskskiktet består till stor del av brakved och ljungen har sedan länge konkurrerats ut.

Målsättning

Senast fem år efter reservatets bildande ska alla träd som ska ned ha tagits bort. Därefter ska områdena brännas och skötas på samma sätt som i skötselområde 2. Områdena består av naturtypen ljunghed med vegetationstypen rished av ljunghedstyp med inslag av hävdgynnade arter. Enar ska utgöra en täckningsgrad på högst 5 %.

Engångsåtgärder

Träden ska avverkas. Pelarenar ska sparas. Allt material ska brännas på plats eller tas bort från reservatet. Området stängslas in när träden avverkats.

Underhållsåtgärder

- Naturvårdsinriktad årlig betesdrift.
- Om betesdrift inte sker ska området röjas årligen.
- Ljungbränning vart 5:e till 7:e år. Bränningen sker när ljungen blivit grov och högvuxen. Högst en tredjedel av reservatet bränns under en och samma treårsperiod.

Skötselområde 4, buskmark (0,4 ha)

Beskrivning

I den röjda slänten ned mot sjön växer buskar och sly av huvudsakligen en, bok, gran och brakved upp. Den oröjda delen av sluttningen består av igenvuxen skogsmark med tätt med klenare lövträd.

Målsättning

En solbelyst sluttning med ett kontinuerligt, tätt buskskikt lämpligt för hasselmusens sommarbon.

Engångsåtgärder

Röjning av den igenvuxna skogsdelen.

Underhållsåtgärder

- Röjning av buskskiktet med röjsåg vart 10:e år. Halva området röjs vart 5:e år, och den andra halvan vart 5:e år.
- Täta enar och enstaka lövträd sparas som överståndare.
- Älgbetade bokbuskar sparas.

Skötselområde 5, kärrdråg (0,2 ha)

Beskrivning

Under vägen ligger en kulvert som leder vatten till den lägre delen av reservatet, vilket gör att det bildas ett kärrdråg/fuktstråk från vägen i nordost ner till Kedjebäcken. Här finns en våtmarksvegetation med exempelvis tuvull, kärrtistel och kråklöver. Området är av öppen karaktär.

Målsättning

Området ska vara relativt välhävdat och ha typiska arter för våtmarker såsom kärrtistel, tuvull och kråklöver.

Engångsåtgärder

Området ska betas. Röjning sker vid behov.

Underhållsåtgärder

- Naturvårdsinriktad årlig betesdrift.
- Om betesdrift inte sker ska området röjas årligen.

Skötselområde 6, fuktigt område längs med Kedjebäcken (0,4 ha)

Beskrivning

Längs den nordvästra gränsen rinner Kedjebäcken, som kantas av fuktigare marker med utströmmande grundvatten och svämplan närmare sjön. Här växer gott om blåttåtel, ekbräken och hultbräken. Området är inte röjt på länge och här växer en del gran och klenare lövträd.

Målsättning

Relativt öppet fuktigt område. En bård av lövträd och buskar ska finnas för att ge skuggning och organiskt material åt bäcken och dess organismer.

Engångsåtgärder

Träden ska röjas bort för att ge utrymme åt fältskiktet. Dock ska en träd- och buskbård med löv bibehållas närmast bäcken för att ge skuggning och tillförsel av organiskt material. Granen ska huggas bort. Enstaka björkar närmast sjön ska sparas. Området stängslas in när de träd som inte ska vara kvar har avverkats.

Underhållsåtgärder

- Årligt bete och röjning vid behov.

Skötselområde 7, vägkant (0,1 ha)Beskrivning

En blomrik vägkant med gökärt, svinrot, grönvit nattviol, prästkraige, skogsklöver, ängsskallra, flockfibbla och höstfibbla. I den södra delen av reservatet finns en grusad p-plats.

Målsättning

En solbelyst blommande vägkant med vildbin och ängsfjärilar utmed reservatets östra gräns.

Engångsåtgärder

Röjning av vägkanten. Anläggning av tillgänglighetsanpassad parkeringsplats med parkeringsskylt, anvisad för handikappade, närmast reservatets entré.

Underhållsåtgärder

- Årlig slåtter i augusti. Höet ska bortforslas.

Skötselområde 8, Vatten och strandområde (0,5 ha)Beskrivning

Strandområde med träd och sly.

Målsättning

En tillgänglig strand med enstaka träd i vattenbrynet.

Engångsåtgärder

Bortröjning av träd och sly längs stranden.

Underhållsåtgärder

- Röjning av uppväxande sly vid behov.

Skötselområde 9, löv- och blandskog (0,4 ha)Beskrivning

Löv- och blandskog

Målsättning

På sikt omföring till lövskog.

Engångsåtgärder

På sikt gallra bort gran.

Underhållsåtgärder

- På sikt hålla undan granen.

Friluftsliv**Målsättning**

Friluftslivskarta med utmärkt informationsskylt och övriga anläggningar såsom stigsystem, rast- och grillplatser finns i bilaga 3.

Bevarandemål

I naturreservatet ska finnas en iordningställd tillgänglighetsanpassad parkeringsplats med parkeringsskylt anvisad för handikappade, en

informationsskylt, två rastplatser med bord och bänkar. Allt väl underhållna. Rastplatsen vid sjön ska dessutom förse med en grillplats, vedförråd och papperskorg. Rastplatsen vid entrén ska vara tillgänglighetsanpassad med lättframkomlig stig som leder till plats för sittmöjlighet. Den ska också förse med en papperskorg. Om behov föreligger ska handledare sättas upp på de brantaste partierna vid stigen mot sjön. En enkel bänk kan också ställas upp vid stigen. Minst en väl underhållen naturstig ska finnas. Om behov föreligger ska spänger anläggas över kärrdråget i skötselområde 5 och våtmarksområdet i skötselområde 8. Likaså en bro över vattendraget i skötselområde 8.

Syftet med anläggningarna är att erbjuda vackra naturstigar och tillgängliggöra sjön med möjlighet att fiska, grilla och fika vid strandkanten. Vidare ska reservatet visualisera och informera om hur Stampatorg såg ut under ljunghedstiden under 1800-talet och hur ljungheden traditionellt sköttes. En viktig del är att reservatet ska upplevas som ett inbjudande utflyktsmål.

Engångsåtgärder

Den tillgänglighetsanpassade parkeringsplatsen anläggs och skyltas upp. En informationsskylt och en papperskorg ska sättas upp i anslutning till entrén. Tavlan ska utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar, "att skylta skyddad natur". Den ska bland annat innehålla en karta över reservatet samt beskriva dess syfte, bevarandevärden och föreskrifter för allmänheten. En engelsk sammanfattning ska också finnas. Markering av naturstigarna ska ske. Spänger ska, om behov finns, anläggas över kärrdrågen och bro över vattendraget. Självstängande grindar ska sättas upp enligt markering på kartan. En vägvisningsskylt ska sättas upp i Björketorp och i korsningen, Förlanda-Björketorp. Rastplatsen vid entrén i område 1 ska vara tillgänglighetsanpassad med bred stig som leder till tillgänglighetsanpassat bänkbord med armstöd och ryggstöd. Längs de branta partierna av naturstigen som leder ner till grillplatsen vid sjön, så placeras om behov finns handledare på båda sidor. En enkel bänk kan sättas upp på den planare delen intill stigen.

Underhållsåtgärder

Anordningarna för friluftslivet, som framgår av karta 3, ska underhållas vid behov och hållas i gott skick av förvaltaren. Naturstigarna ska tillses regelbundet och röjas vid behov av förvaltaren.

Gränsmarkering

Reservats gräns ska märkas ut i fält. Gränsmarkeringar ska utföras enligt Naturvårdsverkets anvisningar "att skylta skyddad natur".

Tillsyn, dokumentation och uppföljning

Uppföljning av skötselåtgärder

Skötselåtgärder som utförs av förvaltaren ska årligen dokumenteras. Av dokumentationen ska följande framgå:

- Åtgärd, som till exempel, areal av eventuell ljunghedbränning.

- Datum
- Plats (skötselområde)
- Kostnad
- Utförare (kommunal eller extern)

Åtgärder av restaureringskaraktär ska fotograferas före och efter åtgärd.

Uppföljning av bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Miljönämnden i Marks kommun ansvarar för uppföljningen av skötseln i reservatet. Uppföljningen är viktig för att kunna se om skötseln leder till att målsättningarna i skötselområden uppfylls och därmed att bevarandemålen också uppfylls. Uppföljningen är också en viktig hjälp för förvaltarens planering av skötselarbetet.

- Andel slyuppslag ska bedömas vartannat år för att kunna avgöra att betetrycket är tillräckligt.
- Arealen rished av ljunghedstyp mäts vart 5:e år.
- En uppföljning bör ske vart 5:e år där inventering sker enligt samma metodik som användes 2015. Detta för att kunna avgöra om skötselinsatserna är de rätta så de biologiska värdena ökar i området.
- Inventering av hasselmus ska göras vartannat år.

Revidering av skötselplan

Skötselplanen gäller tills vidare och ska revideras när behov finns. Översyn görs var 10:e år.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Bildandet av reservatet finansieras med LONA-bidrag till 50 % av kostnaden, resterande finansieras av Marks kommun. Den löpande förvaltningen av naturreservatet Stampatorgs ljunghed bekostas av Marks kommun.

I tabellen nedan ses sammanfattning och prioritering av skötselplanens åtgärder. Prioritering 1-3, där prioritering 1 är den högsta prioriteringen.

Åtgärd	Skötsel- område	När /intervall	Vem	Prioritet
Gränsmarkering	Hela reservatet	Engångsåtgärd 2019	Kommunen/ entreprenör	1
Informationsskylt, bänkbord och papperskorg	1	Engångsåtgärd 2019	Kommunen/ entreprenör	1
Tömning av papperskorg	1 och 2	Vid behov	Kommunen	1
Röjning av entré	1	Tre gånger/år	Kommunen	1
Utmärkning av stig	1, 2, 4, 6, 8 och 9	Engångsåtgärd 2019	Kommunen/ entreprenör	1

Anläggning av rast- och grillplats	1 och 2	Engångsåtgärd	Kommunen/entreprenör	2
Stängsling	Hela reservatet	Engångsåtgärd 2019	Kommunen/entreprenör	1
Underhåll av rastplatser	1 och 2	Vid behov	Kommunen	2
Röjning av enar och träd	2, 3, 5 och 6	Engångsåtgärd	Kommunen/entreprenör	1
Bete eller röjning	2, 3, 5 och 6	Årligen	Kommunen/entreprenör	1
Röjning av sly	2, 3, 5 och 6	Vid behov	Kommunen	2
Ljungbränning	2 och 3	Vart 5-7 år	Kommunen/entreprenör	2
Gallring av gran	9	På sikt vid behov	Kommunen/entreprenör	3
Röjning av buskskikt	4	Vart 5:e år	Kommunen	1
Röjning under stängsel	Hela reservatet	Vid behov	Kommunen	1
Slåtter av vägkant	7	Årligen	Trafikverket	1
Insådd av typiska arter	2	Engångsåtgärd	Kommunen	2
Uppföljning av skötselåtgärd	Hela reservatet	Efter åtgärd	Kommunen	2
Uppföljning av skötsel mål	Hela reservatet	Enligt rutin	Kommunen	2-3